

ARREST VAN HET HOF (Zesde kamer)

4 mei 1988 *

In zaak 30/87,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag van de Franse Cour de cassation, in het aldaar aanhangig geding tussen

C. Bodson, te Charleville-Mézières (Frankrijk),

en

SA Pompes funèbres des régions libérées, te Reims,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van de artikelen 37, 85, 86 en 90 van het Verdrag,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Zesde kamer),

samengesteld als volgt: O. Due, kamerpresident, T. Koopmans, K. Bahlmann, C. Kakouris en T. F. O'Higgins, rechters,

advocaat-generaal: J. L. da Cruz Vilaça
griffier: H. A. Rühl, hoofdadministrateur

gelet op de opmerkingen ingediend door:

- C. Bodson, verzoekster in het hoofdgeding, voor de schriftelijke procedure vertegenwoordigd door J. Rouvière, advocaat te Parijs, en ter terechtzitting door R. Brunois, advocaat te Parijs,
- SA Pompes funèbres des régions libérées, verweerster in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door J.-L. Delvolve, advocaat te Parijs,

* Procestaal: Frans.

- de Franse regering, vertegenwoordigd door G. Guillaume en C. Chavance als gemachtigden,
- de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur L. Antunes als gemachtigde en N. Coutrelis, advocaat te Parijs,

gezien het rapport ter terechtzitting en ten vervolge op de mondelinge behandeling op 9 december 1987,

gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 11 februari 1988,

het navolgende

Arrest

- 1 Bij arrest van 20 januari 1987, ingekomen ten Hove op 2 februari daaraanvolgend, heeft de Franse Cour de cassation krachtens artikel 177 EEG-Verdrag verscheidene prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 37, 85, 86 en 90 EEG-Verdrag, ten einde de verenigbaarheid met die bepalingen te kunnen beoordelen van een nationale regeling betreffende de verlening van exclusieve concessies van gemeentelijke monopolies ten aanzien van bepaalde diensten in verband met de lijkbezorging.
- 2 Deze vragen zijn gerezen in een geding tussen de vennootschap Pompes funèbres des régions libérées, dochteronderneming van de vennootschap Pompes funèbres générales, die sedert 1972 van de stad Charleville-Mézières een exclusieve concessie voor de externe sector van de lijkbezorging heeft, en C. Bodson, die op het grondgebied van deze stad werkzaamheden op het terrein van de externe sector van de lijkbezorging heeft verricht.
- 3 Krachtens een Franse wet van 1904, waarvan de belangrijkste bepalingen thans zijn opgenomen in de artikelen L 362-1 en volgende van de code des communes, is de externe sector („service extérieur”) van de lijkbezorging voorbehouden aan de gemeenten. Deze sector omvat alleen het vervoer van het lijk na het kisten, de

levering van lijkwagens, kisten, rouwkleden voor de buitenzijde van sterfhuizen, rouwwagens en het voor het begraven, opgraven en cremieren benodigde materiaal en personeel; hiervan los staan de „service intérieur”, waartoe de prestaties in verband met de erediens worden gerekend, en de „service libre”, die de voor de uitvaart niet strikt noodzakelijke prestaties omvat, zoals de levering van bloemen en een grafsteen.

Blijkens het dossier hebben 5 000 van de ongeveer 36 000 Franse gemeenten, met in totaal 25 miljoen inwoners — ongeveer 45% van de Franse bevolking —, de externe sector van de lijkbezorging aan een particuliere onderneming in concessie overgedragen. Société des Pompes funèbres générales en haar dochterondernemingen hebben concessies in 2 800 gemeenten; zij verzorgen een groot deel van de begrafenissen in Frankrijk. Volgens de door de Commissie verstrekte inlichtingen is de moederverenootschap, Pompes funèbres générales, op haar beurt een onderdeel van een tot de groep la Lyonnaise des Eaux behorende onderneming.

Bodson exploiteert als franchisenemer een begrafenisonderneming van Michel Leclerc, die in Frankrijk een net van dergelijke ondernemingen heeft opgericht; hun prijzen liggen veel lager dan die van andere ondernemingen in deze sector, in het bijzonder Pompes funèbres générales en haar dochterondernemingen. Toen Bodson op het grondgebied van de stad Charleville-Mézières uitvaarten begon te verzorgen, werd zij door de exclusieve concessiehouder in kort geding gedagvaard.

Bij de Cour de cassation is cassatieberoep ingesteld tegen een arrest in kort geding van de cour d'appel te Reims, waarbij Bodson op verbeurte van een dwangsom was verboden om werkzaamheden op het gebied van de externe sector van de lijkbezorging te verrichten. Voor de Cour de cassation betoogde Bodson, dat de groep Pompes funèbres générales en haar dochterondernemingen misbruik van haar machtspositie op de markt had gemaakt; zij refereerde aan een advies van de Franse Commission de la concurrence, waarin aan deze groep een monopolie of machtspositie wordt toegeschreven. Zij voerde aan, dat dit monopolie of deze machtspositie het gevolg is van het feit dat een groot deel — en in sommige streken van Frankrijk zelfs nagenoeg alle — gemeentelijke concessies voor de externe sector van de lijkbezorging bij uitsluiting aan deze groep is verleend; het misbruik zou in het bijzonder bestaan in het berekenen van buitensporige prijzen, en bovendien zou de toepasselijkheid van artikel 37 EEG-Verdrag niet uitgesloten zijn wanneer een geheel van gemeentelijke monopolies het nationale grondgebied bestrijkt.

- 7 Van oordeel dat het van belang was te vernemen, of het Verdrag van toepassing is op situaties als hierboven beschreven, heeft de Cour de cassation de behandeling van de zaak geschorst en het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:
- „1) Kan artikel 37 EEG-Verdrag toepassing vinden in het geval van een reeks van gemeentelijke monopolies die aan één onderneming of één groep van ondernemingen in concessie zijn overgedragen, die voorts een bepaald gedeelte van het nationale grondgebied bestrijken en betrekking hebben op de externe sector van de lijkbezorging als omschreven in de artikelen L 362-1 en volgende van de code des communes, waarbij het gaat om de levering van goederen en het verrichten van diensten?
- 2) Kan artikel 90 EEG-Verdrag toepassing vinden op een onderneming of een groep van ondernemingen, die een dergelijke reeks van gemeentelijke monopolies op dit gebied in concessie heeft?
- 3) Indien artikel 90 EEG-Verdrag geen toepassing kan vinden, valt deze onderneming of groep van ondernemingen dan onder artikel 85 of artikel 86 EEG-Verdrag? Is met name artikel 85 toepasselijk op ter zake met gemeenten gesloten concessie-overeenkomsten?
- 4) Luidt het antwoord op de voorafgaande vragen anders, indien de reeks monopolies of de daaruit voortvloeiende machtspositie feitelijk eveneens betrekking heeft op dienstverrichtingen en leveringen in verband met de lijkbezorging, welke evenwel niet behoren tot de externe sector van de lijkbezorging als omschreven in artikel L 362-1 van de code des communes?”
- 8 Voor een nadere uiteenzetting van de betrokken Franse wettelijke regeling, de feiten en de voorgeschiedenis van het geschil en een samenvatting van de bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen wordt verwezen naar het rapport ter terechtzitting. Deze elementen van het dossier worden hierna slechts weergegeven voor zover dat noodzakelijk is voor de redenering van het Hof.
- 9 De eerste vraag betreft de uitlegging van het Verdrag op het punt van de nationale monopolies; de drie andere vragen, die te zamen moeten worden onderzocht, betreffen de uitlegging van de mededingingsregels voor ondernemingen.

De eerste vraag

- 10 Met betrekking tot de uitlegging van artikel 37 EEG-Verdrag zij erop gewezen, dat volgens vaste rechtspraak van het Hof (zie met name het arrest van 28 juni 1983, zaak 271/81, *Coopérative de Béarn*, Jurispr. 1983, blz. 2057) zowel uit de plaats van dat artikel in het hoofdstuk van het EEG-Verdrag betreffende de afschaffing van kwantitatieve beperkingen, als uit de in dit artikel gebezigde terminologie blijkt, dat het betrekking heeft op het goederenverkeer en niet op monopolies voor het verrichten van diensten. Het is echter niet uitgesloten dat een monopolie voor het verrichten van diensten zijdelings invloed kan hebben op het intracommunautaire goederenverkeer, met name wanneer het monopolie van een onderneming — of een geheel van ondernemingen — voor het verrichten van bepaalde diensten tot discriminatie van ingevoerde produkten ten opzichte van produkten van nationale oorsprong leidt.
- 11 Bovendien heeft artikel 37 betrekking op nationale monopolies die een commerciële aard hebben, dat wil zeggen — volgens de tweede alinea van lid 1 van dat artikel — op elk lichaam waardoor een Lid-Staat het handelsverkeer tussen de Lid-Staten rechtstreeks of zijdelings beheerst, leidt of aanmerkelijk beïnvloedt, en eveneens op de door een staat gedelegeerde monopolies.
- 12 Met deze twee uitgangspunten voor ogen moet artikel 37 worden uitgelegd tegen de achtergrond van de situatie waarmee de verwijzende rechter geconfronteerd is, waarin aan ondernemingen van dezelfde groep een reeks gemeentelijke monopolies is geconcessioneerd, die een bepaald gedeelte van het nationale grondgebied bestrijken en die zowel het verrichten van diensten als de levering van goederen omvatten.
- 13 Artikel 37 heeft in het bijzonder betrekking op situaties waarin de nationale autoriteiten in staat zijn het handelsverkeer tussen Lid-Staten te beheersen, te leiden of aanmerkelijk te beïnvloeden door middel van een hiertoe ingesteld lichaam of een gedelegeerd monopolie. Onder die bepaling valt bijgevolg de situatie waarin het betrokken monopolie door een onderneming of een groep van ondernemingen wordt uitgeoefend, of door territoriale lichamen van de staat, zoals de gemeenten.
- 14 De door de verwijzende rechter beschreven casus valt evenwel onder geen van deze twee situaties. De nationale wettelijke regeling laat de externe sector van de

lijkbezorging immers aan de gemeenten over, en de gemeenten staat het vrij deze dienst aan een particuliere onderneming in concessie te geven, het particulier initiatief vrij spel te laten of er zelf in te voorzien. Het feit dat de concessiehouders van een aantal gemeenten, die een belangrijk deel van het nationale grondgebied bestrijken, tot dezelfde groep van ondernemingen behoren en aldus het handelsverkeer kunnen beïnvloeden, is niet het gevolg van het gedrag van de nationale of gemeentelijke autoriteiten, maar van dat van de betrokken ondernemingen.

- 15 De door de verwijzende rechter bedoelde casus moet derhalve aan de verdragsbepalingen betreffende de ondernemingen, met name de artikelen 85, 86 en 90, worden getoetst, en niet aan artikel 37 betreffende nationale monopolies.

De tweede, de derde en de vierde vraag

- 16 Vooraf zij eraan herinnerd, dat artikel 90 onder meer ten doel heeft nauwkeurig aan te geven, welke voorwaarden gelden voor de toepassing van de mededingingsregels van de artikelen 85 en 86 op openbare bedrijven, ondernemingen waaraan de Lid-Staten bijzondere of exclusieve rechten verlenen of ondernemingen belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang. Bijgevolg moet in de eerste plaats het probleem van de toepasselijkheid van de artikelen 85 en 86 worden onderzocht.
- 17 Met betrekking tot artikel 85 vraagt de verwijzende rechter in het tweede onderdeel van de derde vraag meer in het bijzonder, of dit artikel van toepassing is op concessie-overeenkomsten op het gebied van de lijkbezorging tussen ondernemingen (of een groep van ondernemingen) en gemeenten.
- 18 Zoals de Commissie terecht heeft opgemerkt, is artikel 85 naar de letter van toepassing op overeenkomsten „tussen ondernemingen”; dit artikel slaat niet op concessie-overeenkomsten tussen gemeenten handelend in hun hoedanigheid van overheid, en ondernemingen belast met de uitvoering van een openbare dienst.

- 19 Wat de eventuele toepassing van artikel 85 op de verhouding tussen tot hetzelfde concern behorende concessiehoudende ondernemingen aangaat, zij opgemerkt, dat volgens vaste rechtspraak van het Hof (arrest van 31 oktober 1974, zaak 15/74, Centrafarm, Jurispr. 1974, blz. 1147) dit artikel niet ziet op overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen ondernemingen die als moedermaatschappij en dochteronderneming tot één en hetzelfde concern behoren, indien de ondernemingen een economische eenheid vormen waarin de dochteronderneming haar optreden op de markt niet werkelijk zelfstandig kan bepalen, en indien die overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen een interne taakverdeling tussen de ondernemingen ten doel hebben.
- 20 Het staat aan de verwijzende rechter om na te gaan, of zich in casu een dergelijke situatie voordoet. Het feit dat de concessiehoudende ondernemingen deel uitmaken van één en hetzelfde concern, is hierbij op zich niet beslissend; daarnaast moet rekening worden gehouden met de aard van de verhoudingen tussen de ondernemingen van het concern. In casu kan de aard van deze verhoudingen niet worden afgeleid uit de prejudiciële vragen, noch uit de andere gegevens van het dossier; met name blijkt niet, of de ondernemingen op de markt een zelfde gedragslijn volgen, die door de moedermaatschappij wordt bepaald.
- 21 Eventuele concurrentiebeperkende gedragingen van een groep concessiehoudende ondernemingen die een economische eenheid in de zin van de rechtspraak van het Hof vormen, moeten worden getoetst aan artikel 86 EEG-Verdrag. De prejudiciële vragen lijken van deze hypothese uit te gaan, aangezien in de vierde vraag sprake is van „de reeks monopolies of de daaruit voortvloeiende machtspositie”. Bijgevolg moet worden onderzocht, onder welke voorwaarden artikel 86 op een dergelijke situatie van toepassing kan zijn.
- 22 Artikel 86 verbiedt, dat één of meer ondernemingen misbruik maken van een machtspositie op de gemeenschappelijke markt of op een wezenlijk deel daarvan. Dit verbod geldt evenwel slechts, in zoverre de handel tussen Lid-Staten door dit misbruik ongunstig kan worden beïnvloed.
- 23 Volgens de Franse regering is in een geval als het onderhavige aan deze laatste voorwaarde niet voldaan. De Commissie deelt die mening en merkt op, dat zij klachten over de prijzen van de tot de groep Pompes funèbres générales behorende concessiehouders heeft ontvangen, en dat zij na onderzoek tot de slotsom is geko-

men, dat de activiteiten van de groep slechts een nauwelijks waarneembare invloed op het handelsverkeer met andere Lid-Staten konden hebben. Zij stelt, dat de enige levering van goederen die onder het monopolie van de externe sector van de lijkbezorging valt de levering van de lijkist is, en dat de monopoliesituatie slechts in ongeveer 14% van de Franse gemeenten bestaat, terwijl het concern slechts in twee derde hiervan concessiehouder is. De Commissie merkt evenwel op, dat dezelfde groep ook in andere Lid-Staten uitvaarten verzorgt, met name in Nederland, waar zij 14% van de begrafenissen voor haar rekening neemt, in Groot-Brittannië en in Duitsland.

- 24 Voor de beoordeling van de vraag of misbruik van een machtspositie op de betrokken markt tot ongunstige beïnvloeding van de handel tussen Lid-Staten in de zin van artikel 86 EEG-Verdrag kan leiden, moeten de gevolgen voor de effectieve concurrentiestructuur in de beschouwing worden betrokken. In zijn arrest van 2 maart 1983 (zaak 7/82, GVL, Jurispr. 1983, blz. 483) overwoog het Hof, dat deze gevolgen, wat diensten betreft, hierin kunnen bestaan, dat de activiteiten van de onderneming of de groep van ondernemingen zo zijn geregeld, dat zij leiden tot een compartimentering van de gemeenschappelijke markt en aldus een belemmering vormen voor het vrij verrichten van diensten, één van de doelstellingen van het Verdrag.
- 25 De nationale rechter dient derhalve na te gaan, of in casu de werkzaamheden van de groep concessiehoudende ondernemingen en de monopoliepositie die zij op een belangrijk gedeelte van het grondgebied van een Lid-Staat innemen, gevolgen hebben voor de invoer van goederen uit andere Lid-Staten of voor de mogelijkheid van in die Lid-Staten gevestigde concurrerende ondernemingen om in eerstgenoemde Lid-Staat diensten te verrichten.
- 26 Artikel 86 stelt als tweede voorwaarde, het bestaan van een machtspositie op de gemeenschappelijke markt of op een wezenlijk deel daarvan. Volgens 's Hof's rechtspraak (zie het arrest van 9 november 1983, zaak 322/81, Michelin, Jurispr. 1983, blz. 3461) wordt een machtspositie gekenmerkt door een economische machtspositie van een onderneming, die haar in staat stelt de instandhouding van een daadwerkelijke mededinging op de relevante markt te verhinderen en het haar mogelijk maakt zich jegens haar concurrenten en haar afnemers in belangrijke mate onafhankelijk te gedragen. Voorts blijkt uit de rechtspraak van het Hof, dat het feit dat de afwezigheid of de beperking van de mededinging op een bepaalde markt zijn oorzaak vindt in of in de hand wordt gewerkt door wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen, geenszins in de weg staat aan toepassing van artikel 86.

- 27 Voor de beoordeling of in een geval als het onderhavige sprake is van een machtspositie, moet de economische macht van de groep concessiehoudende ondernemingen op de betrokken markt, dat wil zeggen de markt voor de lijkbezorging, worden bepaald. Daar het begrip machtspositie betrekking heeft op een feitelijke situatie, moet tevens rekening worden gehouden met de positie van de groep ondernemingen in gemeenten waar zij geen exclusieve concessie heeft, alsmede met de buiten de externe sector van de lijkbezorging door die groep verrichte diensten en geleverde goederen, zoals bij voorbeeld de levering van bloemen of van de grafsteen, die deel uitmaakt van de „service libre”.
- 28 Blijkens het dossier heeft de groep van ondernemingen waarvan Pompes funèbres générales de moedermaatschappij is, een exclusieve concessie in minder dan 10% van de Franse gemeenten; in deze gemeenten woont evenwel meer dan één derde van de Franse bevolking. Nu de omvang van de bevolking, en niet het aantal gemeenten waarin de betrokken groep een exclusieve concessie heeft, bepalend is voor het aantal begrafenissen, moet bij de beoordeling van het bestaan van een machtspositie met eerstgenoemde factor rekening worden gehouden.
- 29 De vraag of er sprake is van een dergelijke machtspositie, is dus van feitelijke aard en staat ter beoordeling van de nationale rechter, die daarbij kan uitgaan van de volgende factoren:
- de omvang van het marktaandeel van de groep die door de exclusieve concessie tegen mededinging wordt beschermd;
 - de invloed van deze monopoliesituatie op de positie van de groep voor wat de levering van goederen en het verrichten van diensten betreft, die niet onder de exclusieve concessie vallen;
 - de positie van de groep in gemeenten die de externe sector van de lijkbezorging niet aan een onderneming hebben geconcessioneerd, alsook het marktaandeel van de groep in andere Lid-Staten;
 - de financiële draagkracht van de groep, die bij voorbeeld kan blijken uit het feit dat zij tot een sterk geheel van ondernemingen of groepen van ondernemingen behoort.

- 30 Artikel 86 stelt als derde voorwaarde, dat er sprake is van misbruik van de machtspositie. Artikel 86, tweede alinea, sub a, noemt als voorbeeld het rechtstreeks of zijdelings opleggen van onbillijke prijzen. In casu hebben de bij de Commissie ingediende klachten juist betrekking op het hanteren van onbillijke prijzen door de concessiehouders. In het onderhavige geding heeft Bodson betoogd, dat Pompes funèbres générales en haar dochterondernemingen buitensporige prijzen toepassen.
- 31 De Franse regering en Pompes funèbres des régions libérées betwisten, dat de door de dochterondernemingen van Pompes funèbres générales gehanteerde prijzen onbillijk zijn. Het dossier bevat geen gegevens aan de hand waarvan dit twistpunt kan worden beslecht. Aangezien meer dan 30 000 Franse gemeenten de externe sector van de lijkbezorging niet aan een onderneming hebben geconcessioneerd, doch het particulier initiatief vrij spel laten of er zelf in voorzien, moet het mogelijk zijn een vergelijking te maken tussen de prijzen van de groep van concessiehoudende ondernemingen en de prijzen elders; die vergelijking kan een basis vormen voor de beoordeling, of de prijzen van de concessiehouders al dan niet billijk zijn.
- 32 De Franse regering en Pompes funèbres des régions libérées hebben voorts opgemerkt, dat de concessiehouders niet in staat zijn een bepaalde prijs „op te leggen”, aangezien de prijzen zijn vastgelegd in de concessievoorwaarden. Dit argument faalt. Uit het dossier blijkt immers, dat de concessie voor de externe sector van de lijkbezorging in Frankrijk als een overeenkomst tussen de gemeente en de concessiehoudende onderneming wordt beschouwd, hetgeen ook het standpunt van de verwijzende rechter is. Dit brengt mee dat de onderneming, die de volle verantwoordelijkheid draagt voor de door haar afgesloten overeenkomsten, ook verantwoordelijk is voor de hoogte van de prijzen.
- 33 Voor zover de gemeenten hun concessiehouders een bepaald prijsniveau zouden hebben opgelegd, in die zin dat zij geen concessie voor de externe sector van de lijkbezorging wensten te verlenen aan de ondernemingen, als deze niet bereid waren om bijzonder hoge prijzen te hanteren, zouden deze gemeenten in de situatie verkeren bedoeld in artikel 90, lid 1. Dit artikel regelt immers de verplichtingen van de Lid-Statens — welke uitdrukking in de onderhavige context mede de regionale, provinciale of gemeentelijke overheidsinstanties omvat — ten aanzien van ondernemingen „waaraan zij bijzondere of uitsluitende rechten verlenen”. Dit is nu juist het geval bij de exclusieve concessie voor de externe sector van de lijkbezorging.

34 Hieruit volgt, dat de overheidsinstanties in een situatie als de onderhavige geen „maatregelen” mogen nemen of handhaven welke in strijd zijn met de bepalingen van het Verdrag, inzonderheid de artikelen 85 en 86. Bijgevolg mogen zij de concessiehoudende ondernemingen niet helpen bij de toepassing van onbillijke prijzen door dergelijke prijzen als voorwaarde van een concessie-overeenkomst te stellen.

35 Uit het voorgaande volgt, dat

- a) artikel 85 van het Verdrag geen betrekking heeft op concessie-overeenkomsten, gesloten tussen gemeenten handelend in hun hoedanigheid van overheid, en ondernemingen belast met de uitvoering van een openbare dienst;
- b) artikel 86 van het Verdrag van toepassing is in het geval van een reeks van gemeentelijke monopolies die in concessie zijn overgedragen aan één groep van ondernemingen wier wijze van optreden op de markt bepaald wordt door de moedermaatschappij, in een situatie waarin die monopolies een bepaald gedeelte van het nationale grondgebied bestrijken en betrekking hebben op de externe sector van de lijkbezorging,
 - wanneer de activiteiten van de groep en het monopolie waarover de betrokken ondernemingen op een gedeelte van het grondgebied van een Lid-Staat beschikken, gevolgen hebben voor de invoer van goederen uit andere Lid-Staten of voor de mogelijkheid van in die Lid-Staten gevestigde concurrerende ondernemingen om in eerstgenoemde Lid-Staat diensten te verrichten;
 - wanneer de groep van ondernemingen een machtspositie inneemt, die door een situatie van economisch overwicht wordt gekenmerkt en die haar in staat stelt een daadwerkelijke mededinging in de sector van de lijkbezorging te verhinderen;
 - en wanneer die groep van ondernemingen onbillijke prijzen toepast, zelfs wanneer het niveau van die prijzen is vastgelegd in de algemene voorwaarden van de concessie-overeenkomst;
- c) artikel 90, lid 1, van het Verdrag aldus moet worden uitgelegd, dat het overheidsinstanties verbiedt om aan ondernemingen waaraan zij exclusieve rechten

— zoals het monopolie voor de externe sector van de lijkbezorging — hebben toegekend, voorwaarden inzake prijzen op te leggen die in strijd zijn met de artikelen 85 en 86.

Kosten

- 36 De kosten door de Franse regering en de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening hunner opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE (Zesde kamer),

uitspraak doende op de door de Franse Cour de cassation bij arrest van 20 januari 1987 gestelde vragen, verklaart voor recht:

- 1) Artikel 85 van het Verdrag heeft geen betrekking op concessie-overeenkomsten, gesloten tussen gemeenten handelend in hun hoedanigheid van overheid, en ondernemingen belast met de uitvoering van een openbare dienst.
- 2) Artikel 86 van het Verdrag is van toepassing in het geval van een reeks van gemeentelijke monopolies die in concessie zijn overgedragen aan één groep van ondernemingen wier wijze van optreden op de markt bepaald wordt door de moedermaatschappij, in een situatie waarin die monopolies een bepaald gedeelte van het nationale grondgebied bestrijken en betrekking hebben op de externe sector van de lijkbezorging,
 - wanneer de activiteiten van de groep en het monopolie waarover de betrokken ondernemingen op een gedeelte van het grondgebied van een Lid-Staat beschikken, gevolgen hebben voor de invoer van goederen uit andere Lid-Staten of voor de mogelijkheid van in die Lid-Staten gevestigde concurrerende ondernemingen om in eerstgenoemde Lid-Staat diensten te verrichten;

- wanneer de groep van ondernemingen een machtspositie inneemt, die door een situatie van economisch overwicht wordt gekenmerkt en die haar in staat stelt een daadwerkelijke mededinging in de sector van de lijkbezorging te verhinderen;
- en wanneer die groep van ondernemingen onbillijke prijzen toepast, zelfs wanneer het niveau van die prijzen is vastgelegd in de algemene voorwaarden van de concessie-overeenkomst.

3) Artikel 90, lid 1, van het Verdrag moet aldus worden uitgelegd, dat het overheidsinstanties verbiedt om aan ondernemingen waaraan zij exclusieve rechten — zoals het monopolie voor de externe sector van de lijkbezorging — hebben toegekend, voorwaarden inzake prijzen op te leggen die in strijd zijn met de artikelen 85 en 86.

Due

Koopmans

Bahlmann

Kakouris

O'Higgins

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 4 mei 1988.

De griffier

De president van de Zesde kamer

J.-G. Giraud

O. Due